

LBRIS

We know
books

ALEXEI VAKULOVSKI

ÎN
GURA
FOAMETEI

Mărturii ale supraviețuitorilor

EDITURA

PRUT

Cuvânt-înainte	3
Argument	11
Cristina Prisac (n. 1910)	12
Istina (n. 1919) și Nicolae Corețchi (n. 1921)	15
Grigore Moraru (n. 1921)	23
Eudochia Oprea (n. 1921)	26
Ludmila Bacalov (n. 1922)	32
Vasile Vakulovski (n. 1923)	37
Andrei Malancea (n. 1924)	40
Foca Meșteșug (n. 1924)	45
Maria Vakulovski (n. 1924)	51
Arion Malancea (n. 1925)	55
Feodosia (n. 1927) și Serghei Chitic (n. 1927)	62
Iosob Pricop (n. 1927)	67
Arsenie Banaru (n. 1926)	71
Andrei Moraru (n. 1928)	75
Ștefan Țaranu (n. 1928)	81
Maxim Haret (n. 1928) și Vladimir Haret (n. 1938)	88
Motrea Chirilov (n. 1929)	100
Simion Munteanu (n. 1930)	107
Ion Moraru (n. 1931) și Sonea Moraru (n. 1934)	115
Andrei Cociug (n. 1931)	126

Constantin Moraru (n. 1931).....	129
Fedosei Oprea (n. 1931).....	133
Damian Băbălău (n. 1932) și Daria Băbălău (n. 1938).....	139
Ion Bejenaru (n. 1932) și Tamara Bejenaru (n. 1938).....	148
Foca Matveev (n. 1932).....	154
Vera (n. 1932) și Milian Spataru (n. 1934).....	165
Victor Oprea (n. 1933).....	173
Maria Spataru-Țucanov (n. 1933).....	176
Maria Chirilov (n. 1934).....	179
Gavril Hâncu (n. 1935) și Olea Crețu (n. 1937).....	190
Efrem Vaculovschi (n. 1936).....	196
Cozma Munteanu (n. 1936).....	204
Ion Vaculovschi (n. 1936).....	207
Săvlian Banaru (n. 1936).....	213
Iacob Meșteșug (n. 1936).....	216
Cristina (n. 1937) și Grigore Băbălău (n. 1940).....	225
Macar Oprea (n. 1937) și Frăsina Oprea (n. 1946).....	232
Gavril Banaru (n. 1938).....	237
Vasile Gaidău (n. 1940).....	242
Ion Midrigan (n. 1940).....	252
Maria Deleu (n. 1941).....	254
Constantin Malancea (n. 1942).....	256

„GREU A FOST, DAR ERAM TÂNĂRĂ...”

În timpul foametei lumea se pornea unde o duceau ochii, după mâncare. Se duceau și femeile. I-am spus și eu bărbatului meu:

– Mă duc și eu în străinătate după pâine ori după ce-oi găsi. Fă-mi niște opinci, i-am zis, că-i mai ușor de umblat în opinci, dar Tudose nu m-a lăsat și nu m-am dus. S-a dus el și a adus cartofi înghețați. Mai des trecea Nistrul în căutarea pâinii. Of, Doamne, greu a mai fost! Eram năcăjită tare. Și amu-s năcăjită, că nu aud, că nu văd... În timpul foametei eu tot aici trăiam, în casa asta de lângă țintirim. Și vedeam cum îi îngropau pe oameni. Îi puneau pe mai mulți într-o groapă. Într-un mormânt îmi pare că-s șapte. O femeie vine la mine de ziuă și-i dau o bucățică de pâine, cum era atunci, iar a doua zi au adus-o la țintirim moartă. Eu m-am speriat și le ziceam:

– Oameni buni, n-o îngropați, că ea e încă vie! Ei au tăcut și i-au dat țărână deasupra. Au fost nevoi grele și înainte. Și amu îs nevoi grele, că nu pot umbla, nu pot face nimic și tot mi-i greu. Și iaca... Din mahala¹ noastră a murit badea Carp Gaidău, trăia la colț, ia acolo. L-au adus și l-au îngropat peste altul. Dacă era foamete, nevoi... Nu dovedea lumea. Și Tania îi îngropată aici... Și badea Fedosca îi îngropat aici... Cu foametea am trăit tot într-o groază. Că furau de Doamne ferește! Și câini furau. Eu țineam vacă atunci. Aveam și oi. Încuiam vaca iaca aici, în tindă, iar pe

¹ Uliță.

oi le încuiam în camera cealaltă. Mă temeam să nu ni le fure. Greu a fost, dar eram tânără. Și puteam lucra. Mă puteam duce unde vroiam, aduceam și pentru vite mâncare. Da' amu... Era mai bine, că puteam umbla la fugă, puteam munci. Da' amu – cu bățul. Și nici cu bățul nu pot duce nimic în mâini... dacă nu pot, nu pot. Da' știi că în timpul foametei am făcut și plăcinte? Zău. Le coceam pe fundul sobei, să nu vadă nimeni. Că dacă vedea cineva, se repezea să le mănânce. Dădeau buzna peste om. Odată curățam cartofi, ca amu (*Mătușa Cristina are 91 de ani, dar în timpul convorbirii noastre nu-și permite să piardă timpul în zadar: își pregătește dejunul. Trăiește într-o curte cu feciorul, dar, cum se vede, mâncarea gătită cu mâinile dumneaei îi pare mai gustoasă. O fi, deși îmi pare că pur și simplu nu-s învățate mâinile acestea să stea fără lucru.*) și a intrat unul, a luat cojile de cartofi, le-a dus la gură și le-a mâncat.

– Ce faci, măi? l-am întrebat eu speriată, iar el mi-a răspuns:

– Mi-i a mânca. Și a mâncat el, a mâncat și apoi s-a dus. După întâmplarea aceea țineam totul încuiat. Multă vreme umblam cu cheile în buzunar. Mă temeam. Era una Fanasia. Nu știu cum i-i numele. Iaca am uitat. Cel de fată e Meșteșug. Apoi ea, dacă venea la mine, se ducea și-n beci, și unde nimerea. Căuta mâncare. Lua tot ce-i cădea în mână. Ce să-ți mai spun? Făceam și șezători. Da, și-n timpul foametei. Că aveam și cânepă, și lână: torceam. Alergam pe atunci. Cât puteam alerga, alergam. Da' era mai bine ca amu. Că amu tare-i greu. Da' atunci ascundeam pâinea prin blidar, prin... căci dacă intra cineva, umbla ca pârjolul după pâine. Și ziceam:

– Ce cauți, măi?

– Mi-i a mânca. Le era a mânca. Parcă nouă nu ne era a mânca. Unii mai aveau câte ceva, iar alții nu aveau nimic. Că în vara

LIBRIS | We know books

aceea n-a crescut pâinea. Am semănat și noi o descatină cu grâu, dar au ieșit mai mult târtani. Am tras greutate și atunci. Dar am ieșit din nevoi. Da' amu iaca, merg în băț... De foamete scapi. De toate nevoile scapi.

Dacă ești tânăr. Și voinic. Numai bătrânețile nu te iartă ...

„ÎN TIMPUL FOAMETEI OAMENII NU VORBEAU ÎNTRE EI”

Istina Corețchi: În 1945 ne-am însurat cu Colea, iar în 1946 nu s-a făcut pâinea. Semănasem noi, dar n-a crescut nici păpușoiul, nici grâul. Am smuls spicele și cioclejii cu mâinile. Aveau unde și unde câte un grăunte. Atunci l-am născut pe Timofei, iar Colea s-a dus în Polonia după mâncare. Așa ziceau atunci, că se duceau în Polonia, dar de fapt se duceau în Ucraina. A adus Colea oleacă de fasole, puțină secară, le-a lăsat acasă, a mai luat haine, șoluri, ce mai aveam, și a plecat iarăși în Polonia aceea. A adus cartofi, dar înghețați. Căci ei nu călătoreau în vagoane, dar se suiau pe acoperiș și era vrăjmaș de frig acolo. Ce eram să facem cu cartofii aceia? Trebuia noi să mâncăm și să mai schimbăm pe fân pentru vacă, căci aveam o văcuță pe care o țineam în casă cu noi. Ca să nu înghețe ori să nu ne-o fure cineva. Așa am iernat până în primăvară. În primăvară ne dădeau câte o bucățică de pâine și ieșeam pe deal la lucru. Am pus păpușoi pe sapa. Îl luam în brațe pe Timofei, puneam sapa în spinare și cu un șip de lapte lucram toată ziua. Puneam copilul jos și făceam cuiburi în pământ nearat. Ne-am ținut sufletul, că dacă stăteam acasă, muream. Mai des rămânea acasă mama cu băiatul. Când veneam de la lucru, ei ne așteptau la colțul casei. Le aduceam și lor câte o fărâmatură de pâine. În 1947 ploua, era cald și ce am pus în pământ totul a ieșit și era așa de frumos... Toamna am scăpat de foame. Ne era mai ușor. Lapte aveam. Pâine aveam. Ce ne

mai trebuia? Am ieșit cu zile, dar prin grele zile am trecut. Poate de atâta și-a betejit Timofei stomacul, că de mititel a fost chinuit. Lapte aveam, dar altceva... Greu a fost. Nici pe urmă, când am intrat în colhoz, nu ne-a fost ușor. Abia prin 1957 am ținut un ban în mână, iar până atunci ne mulțumeam cu te miri ce.

Eu scoici n-am prea mâncat. Am încercat o dată, m-am îmbolnăvit și n-am mai pus scoică-n gură. Vaca ne-a scos din nevoi. Căci nici papură, nici ciocleji nu puteam mânca. Am mai ținut în iarna aceea o oaie și o găină. Asta ne era toată gospodăria. Atâta aveam. Le dam în casă, încuiam ușa și nu ni le-au furat. Am ieșit la iarbă verde cu vaca și cu găina, iar oaia a ieșit odată din ogradă și n-am mai văzut-o.

Noi mâncam și buruieni. Le amestecam cu lapte, le presuram cu o mână de bulgur și mâncam. Azi și vitelor le dăm mâncare mai bună, dar atunci... Atunci în Purcari niște femei au mâncat doi copii. Rămăseseră copiii fără părinți: pe tatăl lor l-au dus la pușcărie, iar mama le-a murit de foame. Femeile acelea au chemat copiii la dânsese și i-au mâncat. Le-au găsit mai târziu capetele și ce a mai rămas din ei. Pe femei le-au dus la pușcărie. Doamne ferește... Noi am gustat carne de cal. Ni s-a părut bună.

În timpul foametei oamenii nu vorbeau între ei. Se uitau unul la altul și mergeau mai departe, dacă nu zăreau în mâna cuiva ceva de mâncare. Abia când începuse să apară pâinea s-a înviorat lumea. Oamenii au început a râde, a glumi.

Colea a venit odată cu cartofi din Polonia prin Nezavertailovka. Ne-a poruncit prin niște oameni să-l întâmpinăm. Ne-am dus, am trecut Nistrul și am luat toți câte un tăbultoc de cartofi în spate. Dar erau înghețați cartofii aceia. Așa i-am mâncat. Ce era să facem? Colea de trei ori a fost după hrană. Primăvara așteptam să fete vaca și nu-l lăsam să plece, dar el mi-a spus că s-a

Înțeles cu un om de acolo să-i ducă niște cârlige. A luat un sac de cârlige și s-a pornit. S-a suit în tren, iar acolo au năvălit niște bandiți cu cuțitele și i-au luat sacul. Credeau, pesemne, că-n sac e zestre. Să fi știut că-s niște bețișoare de viță-de-vie, nu le mai luau cât lumea. Dar așa... Colea s-a dezbrăcat de izmene (erau noi-nouțe) și le-a schimbat pe cartofi. Așa a venit acasă: cu vreo zece kilograme de cartofi în spinare și cu pielea în pantaloni. Apoi s-a îmbolnăvit și a zăcut vreo lună de zile. Era slab și nici nu putea vorbi la un timp. Credeam că-i gata, nu se mai ridică din pat. Se speriasse, cum se vede. Văzuse moartea cu ochii. Hoții aceia puneau cuțitul în pieptul omului, îi luau sacul și-l aruncau din tren, apoi săreau și ei, căci mergea încet trenul prin locurile acelea; aveau, cum se vede, legătură cu mașiniștii. Prin multe am trecut noi, dar am avut zile și am ajuns azi la 80 de ani. Azi alte griji avem.

Nicolae Corețchi: Da, de trei ori am fost în Polonia. Ne suiam ori pe acoperișul vagonului, ori ne îngropam în cărbuni. Ca să nu înghețăm. Îngropam și sacii în cărbuni, căci prin păduri ieșeau tâlharii cu cângile, le legau cu funii de copaci și le azvârleau în noi. Trăgeau ce le cădea: om, sac – nu se uitau. Eu m-am înțeles cu un om să-i duc niște cârlige. Ne știa limba omul acela. M-am pornit cu un sac de cârlige, dar mi le-au furat. Trebuia să nu le pun în sac. Dar când ai s-o tragi – o tragi. Dar tot am ajuns la omul cu care m-am înțeles. Am lucrat puțin timp la el și m-am pornit spre casă. Dacă mai stăteam acolo vreo trei zile, Timofei avea să moară. Nu aveau nimic de mâncare. Vaca încă nu ne făta, iar pâinea se terminase toată. Era greu de noi, dar am adus câteva kilograme de cartofi și ne-am ținut în viață. Da.

Istina Corețchi: Când ne-a fătat vaca, am scăpat de grija cea mare. Nu mă mai temeam că o să-mi moară copilul. El trăia cu

mult mai bine ca noi. Măcar grija hranei nu avea. Venise atunci la noi un cumnat din Olănești, s-a uitat cum trăim, iar când s-a dus acasă i-a spus surorii mele:

– Ei n-au cu ce trăi, dar cresc un băiat gras și voinic!

Cu lapte l-am ținut. Noi cu lapte numai ne păzeam sufletul, iar pentru băiat era o hrană bună laptele.

Nicolae Corețchi: Eu și cu tata am fost în Polonia, și cu mama am fost. Mai des aduceam de acolo secară și cartofi. Chirnuri. Că alde tata trăiau greu. Aveau mulți copii, dar nu aveau vacă. Nu era bătrân tata, dacă împlinise vreo 45 de ani, dar îl așteptau acasă o mulțime de guri; trebuia să le hrănească. Eu eram cel mai mare, eram însurat în timpul foametei. Alde tata au trăit mai mult cu papură, cu scoici, cu ciocleji, cu bețe de răsărită², cu ierburi, dar i-au ținut pe toți ai noștri vii, n-a murit nimeni. Azi toți îs gospodari, toți îs la locul lor.

Istina Corețchi: Atunci nu aveam nici chibrituri. Dacă vedeam că la vreo casă iese fum, ne duceam cu o cutie, împrumutam jărătic și aprindeam lemnele din soba noastră. Nici săpun nu era. Puneam niște cenușă în apă, o fierbeam, făceam leșie și ne spălam ori spălam hainele cu leșia aceea. Nu era nici sare, nu era nimic. Așa am trăit câțiva ani. Apoi au început să aducă prin magazine și săpun, și sare, și chibrituri. Puteam cumpăra câte o jumătate de săpun, dar era săpun, nu leșie.

Să fi trăit tata, poate nu mai simțeam noi foametea. A fost un om gospodar, aveam pământ, aveam de toate, dar munceam ziua întreagă, iar în 1944 l-au arestat rușii pe tata și l-au dus la închisoarea din Tighina. Cât a fost mama sănătoasă, se ducea la el cu mâncare, cu bani – cu ce avea. Dar a dat tifosul în noi,

² Floarea-soarelui.

LIBRIS We know books

a zăcut mama, au zăcut surorile mele, am zăcut eu și a rămas tata singur în pușcăria aceea. Cine știe ce mânca, dacă mânca. Și a murit de foame și de păduchi acolo tata. M-am dus eu cu sora cea mai mare până la Tighina pe jos, căci nu mergea nicio căruță spre oraș, ne-am dus și l-am găsit pe tata în morgă, am plătit și l-am îngropat în Tighina. În cimitirul ista de la marginea orașului l-am îngropat, apoi ne-am întors acasă. O săptămână am mers încolo și înapoi. Acolo zace și azi tata. Timofei îl cheama. Așa am rămas numai cu mama, dar nu aveam casă, arse în timpul războiului, și trăiam la sora mea. Atunci l-am întâlnit pe moșneagul meu; acum e moșneag, dar atunci era un flăcău chipeș. Ne-am întâlnit și ne-am luat. Trăim împreună până azi. Cinci copii am crescut. Și i-am dat la lege pe toți. Au casele lor, au gospodăria lor, au copiii lor și nu ne este rușine de ei. Chiar ne mândrim cu dânșii. Numai foamete să nu fie. Căci foametea... foametea poate n-ar fi ucis atâta lume dacă nu ne lua toată pâinea din casă. Munceam zi și noapte cu Colea, adunam pâinea, iar ei veneau și ne-o lua. Nu dovedeai bine să hărmănești pâinea că veneau și ți-o lua toată, dacă nu dovedeai s-o ascunzi. Mama avea câteva desetine³ cu grâu, l-am strâns, l-am adus acasă, dar n-am dovedit să-l suim în pod căci au venit cei cu luatul și ne-au poruncit să-l punem în căruța lor. Mama a zis că grâul nu e al ei, ci al lui Colea. S-a gândit biata femeie că nouă au să ne lase, că le-a fi jele de tinerețea noastră. Ai găsit cui să le fie jele. Au luat tot grâul acela. Noi ascunsesem niște pâine într-un poloboc. Au dat și de ea, au luat-o, dar l-au târât cu ei și pe Colea; l-au ținut închis la Olănești trei luni de zile, apoi l-au eliberat, că nu era omul vinovat. Ei pe mama o țineau de culac și cum auzea vreo

³ 120 ha.

veste rea săraca mama se ascundea ani la rând. Când i-au ridicat pe cei văzuți ca culaci, mama se ascundea la noi, dar au găsit-o și au luat-o, au închis-o, apoi i-au dat drumul acasă, căci nu avea ea nimic, numai sufletul; cu ce aveau să se procopsească de la ea? Să fi avut avere, poate o duceau în Siberia. Dar așa a rămas acasă mama. A trăit la noi până a murit. Din spaima aceea i se trage și moartea, căci a tras o frică mare, i s-a ridicat tensiunea și a murit. Am tras noi mari greutateți.

Am muncit. Am muncit, cu călcăiele crăpate lucram, căci nu prea aveam încălțăminte și nici haine. În timpul războiului am ascuns tot ce aveam în vreo șapte locuri. Și în pod am ascuns o ladă, și-n sarai am făcut o groapă, și-n alte părți. Dar a ars casa noastră și a ars și zestrea. Rămăsese ceva îngropat lângă casă, dar a putrezit și am rămas goi. Greu, greu am trăit.

Iată am ajuns și la bătrânețe, dar tot goi suntem. Am adunat ani la rând bani, i-am dus la bancă, dar ni i-au furat și pe aceia. În loc de o mie de ruble ne-au întors un leu prăpădit. Batjocură. Căci noi de moarte îi țineam, nu pentru baluri. Dar ne-or îngropa copiii. Ce să facă? Or pune mână [de] la mână și ne-or îngropa.

Atunci, în timpul foametei, dacă nu aveam vacă, ne murea băiatul. Timofei e născut atunci, în 1946. Mama zicea:

– Are să moară băiatul ista.

– Și ce dacă are să moară? îi răspundeam. Și eu am să mor. Toți vom muri.

Eram sătui de viață. Nu ne păsa de nimic. Vroiam să scăpăm mai repede de chinuri. Dar a început vacuța noastră să dea lapte și am început a prinde la puteri. Ne-am salvat. Și Colea venise din străini cu puțină pâine. Mare bucurie aveam atunci. Țin minte cum odată, în sâmbăta Paștelui, am venit de la deal cu o

LIBRIS We know books
mână de grăunțe. Semănam atunci grăunțe de păpușoi în pământ, dar și la gură duceam. Erau pe câmp multe cutii de conserve goale rămase din timpul războiului și noi puneam grăunțele în cutiile acelea și le prăjeam la foc. Mâncare gustoasă. Dar le mâncam și crude. Că nu erau otrăvite. Atunci, în sărbătoarea Paștelui, o mână de grăunțe am mâncat. Trebuia să trăim.

Timofei Corețchi (n. 1946): Eu cu fătul vacii am ieșit din foamete, cum mi-au povestit părinții. Laptele m-a salvat și astăzi putem sta de vorbă. Creșteam eu, creștea și vițica aceea. Am ținut-o la casă mai mult de zece ani, mi se pare. Eu o pășteam. Dar odată am hrănit-o prea mult, s-a umflat vaca și a murit. Părinții au fost nevoiți s-o taie. Au tăiat-o și au împărțit-o pe suflețe, n-am prea înțeles noi multe din carnea aceea. A nimerit la stat. Dar până la nenorocirea aceea ea ne-a fost sațul casei. Vreau să vă povestesc ceva și despre bunica Maria. După cum v-a spus mama, ea a trăit până la moarte cu noi. Eu lucram în Saratov, în Rusia. Mă pornisem după noroc în lume, iar bunica nu putea muri fără să mă vadă. Totdeauna întreba dacă n-am venit eu acasă. Când m-am întors acasă, ea m-a văzut, a lăcrimat și în aceeași zi a decedat. Se ținea pe lumea asta bunica numai cu gândul să mă vadă. Când m-a zărit, nimic n-o mai reținea pe pământ.

Istina Corețchi: Vă povesteam că în ziua de Paști am mâncat numai o mână de grăunțe. Ne uitam unul la altul și ne aminteam alte sărbători, dinaintea foametei, când aveam ceva mai mult pe masă decât o mână de grăunțe. A venit atunci la noi o verișoară de-a mea și ne-a adus o oală de lapte cald și o hrincă de mămăligă. Asta ne-a fost masa de sărbători. I-am mulțumit, ne-am înfruptat din bunătățile aduse, iar dimineața am ieșit la lucru. Of, Doamne, Doamne. Mâncam păpușoi cruzi, căci aveam dinți sănătoși atunci. Păpușoiul e pâine, nu papură. Ne-am ținut cum